

Originalni naučni članak

UDK: 316.624:159.962.7(497.6)

DOI: 10.7251/SOCSR2627121K

COBISS.RS-ID 144503809

Rad zaprimljen: 03.11.2025.

Rad odobren: 07.04.2026.

OPRAVDANOST PRIMJENE TEORIJE SAMOKONTROLE TRAVISIA HIRŠIJA U PREVENCIJI KRIMINALITETA

Prof.dr Ljiljana Komlenović¹

Duška Zorić, MA²

Slobomir P Univerzitet, Banja Luka

Abstrakt: Komparativnom analizom anketa provednih na području grada Banja Luka u dva vremenska intervala (2012. i 2025. godine) na uzorku tri referentne grupe, ispitali smo značaj koncepta Teorije samokontrole za razumijevanje kriminalnog ponašanja, a time i eventualnu opravdanost primjene ove teorije u prevenciji kriminaliteta. Prema percepciji ispitivanih grupa, sve više se daje primat neformalnom, nad formalnim sistemom kontrole, a time posredno njegov značajniji uticaj i na izgranju samokontrole u ranom djetinjstvu. Kako i sama Hiršijeva teorija samokontrole naglasak daje na roditeljstvo kao isključivi uzrok individualnih razlika i formiranju niske samokontrole, ispostavlja se da koncept samokontrole ima i svoju heurističku vrijednost i mogućnost praktične primjene u prevenciji kriminaliteta. djelujući upravo kao neformalni mehanizam kontrole kriminaliteta. Uticajem na jačanje roditeljstva, kao i drugih društvenih veza koje oblikuju naše individualno ponašanje u ranom uzrastu, kroz poboljšan proces sistemske socijalizacije ostvario bi se preventivni uticaj na formiranje niske samokontrole, i smanjila potreba za intervencijom policije i drugih subjekata formalne kontrole kriminaliteta.

Ključne riječi: teorija samokontrole, socijalizacija, prevencija kriminaliteta....

¹ ljiljana.komlenovic@spu.ba; kom.ljiljana@gmail.com

² zoricduska@yahoo.com, viši asistent

Uvod

Pitanje etiologije kriminalnog i delinkventnog ponašanja oduvijek je zaokupljalo pažnju kako šire, tako i naučne javnosti. U traganju za odgovorom na to pitanje nastao je širok spektar kriminoloških teorija koje pokušavaju objasniti uzroke takvog ponašanja i dati recepte za odgovarajuću akciju. Sva te mnogo-brojne teorije svrstane su u grupe : klasične teorije, pozitivističke teorije, teorije društvene reakcije, novije kriminološke teorije i teorije u kriminologiji shvaćenoj u širem smislu (Ignjatović, 2009:555). Iako zdravorazumsko poimanje teoriju tumači kao „sve ono što je suprotno od prakse“, promjene u nauci često dolaze od naučnih teorija, a rijetko od iskustvenog posmatranja stvarnosti. A kako je svrha nauke da „služi toj veličanstvenoj pojavi zvanoj život“ mogućnost njene praktične primjene i ostvarenja u stvarnom životu i praksi, može se smatrati njenim najvećim dometom. Dakle, teorija ne smije biti samoj sebi svrha, teorija treba da posluži kao dobar putokaz kod državne i društvene reakcije na kriminalno ponašanje. Njena vrijednost potvrđuje se tek tada kada se može empirijski provjeriti i potvrditi. Kao ilustracija toga može poslužiti poznata krilatica Kurta Lewina da „Ništa nije tako praktično kao dobra teorija“. (eng. *"Nothing is so practical as a good theory"*)³ Teorija, kada je čvrsta i dobro postavljena, nije apstraktna, već pruža snažnu osnovu za razumijevanje i rješavanje realnih, praktičnih problema, vodeći do efikasnih akcija u praksi, čime spaja teoriju i praksu.

Uprkos mnoštvu teorija, ipak još uvijek nemamo definitivan odgovor na uzroke kriminaliteta u vidu neke opšte teorije, nego različite teorije imaju svoju perspektivu posmatranja pojave i često nude različita rješenja, te stoga imaju veoma različite implikacije kada se primjenjuju na zajednicu i praksu u borbi protiv kriminaliteta. Istraživači su postali svjesni da je objašnjenje kriminalnog ponašanja mnogo komplikovanije nego što su ranije mislili i često se moraju opredjeljivati da biraju između suprotstavljenih teorija (Burke, 2025).

³ Kurt Lewin (1890 – 1947.) njemačko-američki psiholog, koga smatraju osnivačem socijalne psihologije. Njegova psihološka teoriji polja, objašnjava ljudsko ponašanje kao proizvod individualnog "životnog prostora" (osoba + okolina).

Rane kriminološke teorije odgovor na pitanje kako nastaje kriminalitet pronalazile su dominantno u ličnosti počinioca, dok se danas zna da su generatori kriminaliteta izrazito višeslojni i da leže i u društvu (Cajner Mraović, 2009b). Put od velikih teorija dvadesetog vijeka koje, dakle, nisu uspjele objasniti kriminalitet u njenoj cjelini, “vodi do integrativnog pristupa, koji danas imaju primarni značaj u kriminologiji i, po svemu sudeći, samo oni imaju budućnost” (Simeunović-Patić, 2013:93-106). Jedan od takvih integrativnih modela jesu i teorije kontrole, među koje spada i teorija samokontrole, koje tvrde suprotno od prethodnih teorija. Dakle, oni koriste ideje ovih prethodnih teorija da dokažu svoju teoriju i tvrde da faktori “ograničavanja” i “kontrole”, a ne samo ličnost izvršioca, mogu spriječiti osobu da izvrši krivično djelo i da je zločin rezultat neuspjeha lične i društvene kontrole.

Jedna od funkcija naučnih teorija jeste i predviđanje pojava i zakona koji su potencijalno sadržani u teoriji (Šešić, 1998:291-292). Dakle, teorija nije samo cilj, nego i sredstvo nauke: ona nije samo sistem znanja, nego i sredstvo sticanja novih znanja i na tome zasnovane uspješne prakse. Činjenica da kriminalno i delinkventno ponašanje izazivaju brojne štetne posljedice po društva: materijalne štete, fizičke povrede, socijalne posledice i praktične probleme, do psihičkih reakcija u vidu subjektivnog osjećaja uznemirenja i straha od viktimizacije, te slabi povjerenje u postojeće oblike zaštite od strane društva, dovela je do toga da se naučni, ali i stručni diskurs u krivičnom pravu već dugo vrti oko jednog od središnjih pitanja: kako smanjiti pojavu kriminala, a samim tim i posljedice koje on proizvodi? Bilo je, naravno, programa koji su pokušavali spriječiti kriminalno i delinkventno ponašanje. Međutim, većina njih nije utemeljena na teorijskim shvatanjima onoga što zapravo uzrokuje kriminalno i delinkventno ponašanje.⁴

⁴ Na primjer, D.A.R.E., (Drug Abuse Resistance Education - nacionalno obrazovanje o otpornosti na zloupotrebu droga). Ovaj program ne temelji se na jasnom razumijevanju faktora rizika za korištenje droga, nego na pretpostavci da pružanje informacije o opasnostima upotrebe droga i tražeći od maloljetnika da potpišu obećanje da to neće činiti i da će smanjiti ovaj oblik delinkvencije. D.A.R.E. je bio ambiciozan pokušaj prevencije zloupotrebe supstanci, ali se suočio sa kritikama zbog nedovoljne dokazane efikasnosti, mada i dalje postoji u mnogim oblicima i zajednicama i neefikasan je u preventivnom smislu - odvrćanju mladih od upotrebe droga (Birkeland et al. 2005).
*U: Building Self-control to Prevent Crime Stacey Nofziger and Nicole L. Rosen
Published 2017 Building Self-control to Prevent Crime | Stacey Nofziger - Academia.edu

Okrenutost prevenciji kao višem nivou borbe protiv kriminaliteta podrazumijeva da uzroci kriminalnih ponašanja moraju biti naučno istraženi i objašnjeni, i kao takvi poslužiti kao temelj okvirnih strategije u borbi protiv određenih vrsta kriminaliteta, iz kojih bi se dalje donosili akcioni planovi i zakoni. Naučni pristup nužno implicira naučnu teoriju, kao objašnjenje uzroka kriminalnog ponašanja, i kao uslov istraživanja. Ovaj referat ispituje jednu teoriju - osnovne postavke teorije samokontrole Gotfredsona i Hiršija i kako ona može pomoću unapređenju prevencije kriminaliteta. Ona je relativno nova kriminološka teorija iz grupe teorija socijalne kontrole. Tokom vremena postala je vrlo uticajna i smatra se jednom od tri dominantne teorije zločina.

Važno je sagledati mogućnost i opravdanost primjene saznanja ove teorije u paktične svrhe, prije svega u ranoj intervenciji i ograničavanju kriminogenog potencijala, imajući u vidu i velike materijalne i nematerijalne posljedice kriminalnog ponašanja. Čak i skromno smanjenje kriminalnih aktivnosti može generisati ekonomsku korist koja značajno nadmašuje štete koje nastaju kao posljedica kriminalnog ponašanja (Komlenović&Rajić, 2023: 313-329). Osim materijalnih, treba posmatrati i nematerijalne troškove zajedno kada se procjenjuje trošak kriminaliteta za društvo, odnosno kao „...sve troškove koji ne bi nastali da kažjivo djelo nije počinjeno.“ (Anderson, 2012:5).

Ključne postavke Hiršijeve teorije samokontrole

Nezadovoljan objašnjenjem koja daje teorija društvene kontrole da se delinkvencija javlja kada je veza između pojedinca i društva oslabljena ili prekinuta, Travis Hirši je, od teorije društvene kontrole prešao na teoriju samokontrole i, zajedno sa Majklom Gotfredsonom 1990. godine objavio knjigu Opšta teoriju zločina. Pozivajući se na Nacionalno longitudinalno istraživanje djece i omladine na uzorku od 1144 djece od 12-13 godina,⁵ otišli su korak dalje i pokazali da teorija samokontrole bolje objašnjava delinkventno ponašanje od teorije socijalne kontrole. Dok je Hiršijeva prethodna teorija kontrole (Uzroci delinkvencije, 1969.g.) davala važnost indirektnoj kontroli, sada autori Gotfredson i Hirši (1990, 1993) daju primat direktnoj kontroli. Dakle, uvode

⁵ *Self-control theory and social-control theory* – Publications The Amicus Qriae

teoriju samokontrole, odnosno nisku samokontrolu kao izvor kriminalnosti. Definišu je kao stabilnu crtu ličnosti koja se razvija u ranom djetinjstvu, i može se formirati samo u prvih 8-10 godina života kroz proces socijalizacije sa roditeljima/starateljima. Tvrde da je skoro u potpunosti određuju roditelji da ostaje kao trajna struktura ličnosti tokom cijelog odraslog doba i da, od odnosa koji djeca imaju sa roditeljima, zavisi kvalitet kasnijih interpersonalnih odnosa, kako sa vršnjacima, tako i sa drugim značajnim osobama (Gottfredson&Hirši, 1990:97-105).

Zagovaraju stanovište da je pojedinac sklon vršenju kažnjivih djela, jer ona donose uživanje i ugodnost: materijalnu, seksualnu, uzbuđenje sãmo, itd. Nedostatak samokontrole se javlja trenutno kada se devijantno ponašanje ne zaustavi tokom određenog vremenskog perioda. Roditelji moraju biti efikasni u vaspitavanju samokontrole: sposobnosti obuzdavanja pojedinca sa urođenom sklonošću ka brzom i jednostavnom zadovoljavanju svojih prohtjeva. Mora se naučiti misliti dugoročno i poštovati interese drugih. Gottfredson i Hirši nisu potpuno jasni o kakvom vaspitanju se radi, da bi bilo "efikasno"(Gottfredson&Hirši, 1990:97-105). Ali, svakako se tokom vaspitanja samokontrola, odnosno njen nedostatak formira do osme godine i da osoba koja ima samo osam godina treba da bude kontrolisana da bi se uzdržala od činjenja zločina. Ova teorija sugerise da osobe koje su imale neadekvatno roditeljstvo prije desete godine razvijaju manje samokontrole od osoba približno istog uzrasta koje su odgajane u boljem roditeljstvu (Gottfredson, 2017).

Pošto uzrast do 10 godina, na koji se referiše teorija samokontrole, pored roditelja koje ova teorija identifikuje kao ključni faktor niske samokontrole, uključuje i druge agense socijalizacije, (vršnjaci, škola, zajednica), ne treba zanamariti ni njihovu ulogu u formiraanju samokontrole. Jer, ako se niska samokontrola adekvatnom socijalizacijom ne zaustavi u tom ključnom periodu, kao posljedicu toga imaćemo devijantno ponašanje. Što je slabija samokontrola, to je intenzivnije ispoljavanje nasilnog kriminalnog ponašanja (Özbay, Ö., & Köksoy, O., 2009:145-167).

Gottfredson i Hirši kriminalitet shvataju šire, ne samo kao krivična djela propisana zakonom, nego i druga ponašanja pri kojima ne uvažavamo interes drugih ("nepažljivi, lakomisleni, bezbrižni, hazardni..."). Za Hiršija i Gottfredsona, ako je osoba nisko samokontrolisana, a praktikuje ova ponašanja, imamo

posla sa kriminogenom ličnošću i, ako budu imali priliku, činiće i teža, kriminalna ponašanja. Oni predlažu "samokontrolu" kao opšti koncept oko koga se sve poznate činjenice o kriminalu mogu vezati i da je svaka nezakonita aktivnost manifestacija jednog osnovnog uzroka a to je "niska samokontrola kojom se mogu objasniti sve vrste kriminala (George B.Vold Et al.,1998). Po njima, "to je objašnjenje opšte, i obuhvata sav kriminalitet, druga objašnjenja nisu potrebna"(Flere, 2004:3).

Uprkos činjenici da su i sami autori teorije samokontrole negirali svoja ranija stanovišta i prigovore (glavni prigovor teoriji odnosio se na to da nema operativne definicije samokontrole i da je ona tautološka), ova teorija je dobila veliku empirijsku podršku i u samom je vrhu uticaja na kriminološku nauku (Pratt &Cullen, 2000:931-955). Ispostavlja se da je opravdana i da je na osnovu slabe samokontrole moguće objasniti različite oblike kriminalnog ponašanja.

Imajući u vidu nevedeno, naša teorija samokontrole je teorija izbora, a ne deterministička.

Karakteristike osoba sa niskom samokontrolom

Prema Gottfredsonu i Hiršiju, osobe sa jakom samokontrolom optimalno su usklađene sa okruženjem u kome žive, postižu bolje rezultate i imaju kvalitetniji život, dok osobe kojima nedostaje samokontrola ispoljavaju poteškoće u socijalizaciji i socijalnom životu: teže trenutnim zadovoljstvima (pušenje, pijenje, upotreba droga, nedopušteni seks, vožnja u pijanom stanju). Takođe, neosjetljivi su, skloni rizičnom ponašanju, nesenzibilni za potrebe drugih, impulsivni, niskog praga tolerancije na frustraciju i čine to tvrdoglavo i uporno, bez obzira na posledice tog ponašanja. U tom kontekstu sklonije se činjenju kako krivičnih djela i drugih oblika devijantnog ponašnja. Takođe, uključuju niske fizičke i akademske vještine, egocentričnost, ravnodušnost prema patnji drugih i minimalnu toleranciju na frustraciju. Nasuprot njima, manja je vjerovatnoća da će oni sa visokom samokontrolom ikada u toku svog života učestvovati u kriminalnim radnjama, jer oni imaju svijest o tome kakve posljedice mogu imati ako čine krivična djela (Gottfredson&Hirschi, 1990:89).

Dok su se autori teorije samokontrole fokusirali na njen uticaj na kriminalno ponašanje, neki drugi autori istraživali su koncept samokontrole i u

drugim aspektima ljudskog funkcionisanja. Na osnovu niza istraživanja koje je proveo Tangni sa saradnicima (Tangney, J.P., Baumeister, R. F., & Luzio Boone, A., 2004:271-324), utvrđeno je da:

- a. Slabija samokontrola može biti uzrok, ali i posljedica određenih psihičkih smetnji. Naime, slaba samokontrola je jedan od indikatora različitih mentalnih poremećaja prema važećim međunarodnim klasifikacijama, ali i posljedica smanjenog kapaciteta za kontrolu impulsa, emocija i ponašanja. Sposobnost samokontrole povezana je sa kvalitetom interpersonalnih odnosa;
- b. U pogledu moralnog ponašanja, osobe sa sniženim kapacitetom za samokontrolu nisu u stanju da iskontrolišu svoje ponašanja i za svoje neadekvatno ponašanje nemaju osjećaj stida i krivice.

Svi ovi aspekti samokontrole mogu biti povezani sa ispoljavanjem različitih oblika nasilnog, a time i kriminalnog ponašanja.

Subjctki društvene kontrole od uticaja na formiranje samokontrole

Porodica

Opšta teorija zločina tvrdi da se nivo samokontrole određuje u ranom djetinjstvu (kao mali svi su u stanju niske samokontrole), a zatim se stabilizuje u dobi od 8-10 godina, pa je stoga porodica logično mjesto za usmjeravanje napora na razvoj ove osobine (Gottfredson&Hirshi, 1990:97).

Porodica je prva socijalna sredina sa kojom dijete po rođenju dolazi u kontakt, i u okviru koje se događa primarna socijalizacija, gdje se od roditelja i staratelja “uče društvene uloge”: šta je ispravno, šta nije, kako se ponašati prema drugima, obrazovnim izborima, vjerskim uvjerenjima, i još mnogo toga, i ključna je za usađivanje samokontrole.

Osnovni argument o tome kako se samokontrola razvija, kako su objasnili Gottfredson i Hirši, ispitan je u brojnim studijama. Višedecenijska istraživanja o roditeljstvu i delinkventnom ponašanju pokazala su da će tip roditeljstva uticati na vjerovatnoću djeteta da će u budućnosti vršiti krivična djela. Dominantni nalazi studija ukazuju da roditeljske prakse koje uključuju odgovarajući nadzor i

disciplinu značajno povećavaju samokontrolu. Najbolji stil roditeljstva za poboljšanje samokontrole kod djece je gdje su roditelji nježni prema djeci, ali i sa visokim očekivanjima i jasnim zahtjevima. Važna je i prosocijalna vezanost jer djeca mogu da se plaše da će razočarati svoju porodicu. Kao primjer navodi se otkriće Dajane Baumrind "da su autoritarni roditelji koji su veoma osjetljivi i zahtjevni prema svom djetetu najbolji za razvoj djeteta. Ovi roditelji imaju čvrstu vezu sa svojim djetetom, kome je potrebna podrška i kontrola. Ovaj tip roditeljstva je pozitivno povezan sa socijalnim prilagođavanjem i negativno povezan sa nedoličnim ponašanjem i delinkvencijom" (Baumrind, 1971:4).

Neefikasne roditeljske prakse su, dakle, glavni faktor koji određuje nivo samokontrole. Da bi stvorili adekvatan nivo samokontrole, roditelji moraju: 1. pratiti ponašanje djeteta 2. prepoznati devijantno ponašanje kada se ono pojavi 3. kazniti takvo ponašanje (Gottfredson&Hirshi, 1990: 97).

Razmatra se i uzima u obzir uticaj i nekih drugih parametara u vezi sa porodicom na formiranje samokontrole kod djece, kao npr. (Nofziger & Rosen, 2017):

- Nadzor djece, što rade kad su kod kuće a kad su izvan neposredne direktne kontrole roditelja, dokazano povećava samokontrolu;
- Samohrani roditelj, utvrđeno je, da će vjerovatnije uticati na devijantnost djece;
- Veličina porodice (veći broj djece rezultiraju većom delinkvencijom);
- Mnogo je vjerovatnije da će se djeca uključiti u devijantna ponašanja ako imaju roditelje kriminalce;
- Praksa kažnjavanja ("neke su prestroge a neki su previše popustljivi").

Uprkos pokušajima dokazivanja značaja uloge roditeljstva u razvoju samokontrole, novija istraživanja tvrde da postoji potreba da se razmotre i drugi društveni uticaji, a posebno je potrebno je razmotriti ulogu škole (Cullen i dr., 2008:61-74).

Škola

Po mišljenu Gotfredsona i Hiršija, kada su roditelji neuspješni u vaspitanju njihovog djeteta, škola ima autoritet i sredstva kako pomoći u socijalizaciji djeteta. Škole prate ponašanje djece i mogu lako prepoznati neprikladno

ponašanje, i imaju mehanizme kažnjavanja. Međutim, vjerovatno je da dijete koje je neuspješno socijalizovano od strane roditelja neće voljeti školu zbog ograničenja unutar institucija, te je pravilna socijalizacija i dalje teška. Uticaj škole na određivanje nivoa samokontrole, nije toliko veliki kao roditeljska praksa i trebalo bi da roditelji sarađuju sa nastavnicima i drugim školskim predstavnicima, da bi škola bila efikasnija u formiranju samokontrole djeteta. Bez obzira da je li dijete socijalizovano preko roditelja ili škole, to mora biti postignuto prije osme godine. To jest, nakon te dobi, nivo samokontrole ukorijenjen u djetetu će ostati stabilan tokom cijelog života (Hirschi&Gottfredson,1983: 552-584). Efekti škole značajniji su za djecu iz porodica sa višim rizikom. Konkretno, “školska društvena nastojanja da se poveća samokontrola ima uspjeha samo onda kada porodica nije uspjela u njihovoj adekvatnoj socijalizaciji” (Turner, Piquero&Pratt, T, 2005:327-339).

Program koji cilja i na porodice i na škole može biti najuspješniji u stvaranju visoke samokontrole, tako što pomaže mladima koji možda ne dobivaju adekvatnu socijalizaciju u jednom od okruženja. Zbog dosadašnjih saznanja o ključnoj ulozi roditelja i škole, te važnost razvoja rane samokontrole za dugoročne uticaje na ponašanja, porodica i škola su logična mjesta za provođenje preventivnih programe koji su usmjereni na povećanje samokontrole.

Zajednica

Zajednica i komšiluk u kojima osoba živi mogu uticati na stopu delinkvencije. Na primjer, pretpostavimo da je osoba u zajednici u kojoj se svi poznaju, onda ta prosocijalna veza može da djeluje na sprečavanje počinjenja zločina. Počinjenje krivičnog djela može značiti razočarenje ili povredu ljudi iz zajednice. Neko ko je čvrsto povezan sa svojom zajednicom bi više patio zbog počinjenja zločina nego neko ko ne osjeća nikakvu vezanost za svoju zajednicu (Hirschi, 1969).

Mediji

Danas su ljudi pod uticajem mnoštva informacija sa raznih medija: interneta, telefonskih aplikacija, televizije, radija i dr. Posebno je značajno

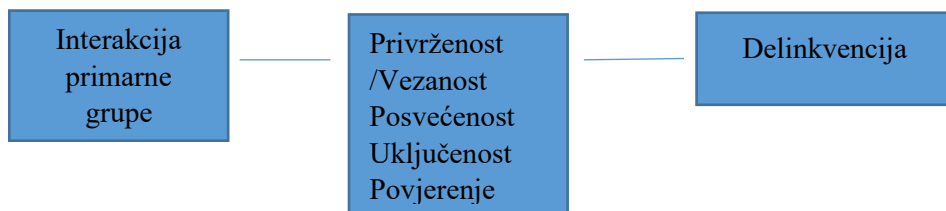
razumjeti uticaj medija na djecu u najranijem uzrastu i na formiranje njihovih stavova. Mediji se razvijaju veoma brzo tako da djeca bivaju podložna njima već u prvim godinama svog života. U savremenom društvu svaka nova generacija djece odrasta u okolini koja je sve bogatija novim medijima i njihovim sadržajima. U skladu sa time, mijenja se i uticaj na djecu, ili tačnije rečeno percepcija tog uticaja (Ilišin.,Bobinac-Marinović,,Radin, 2001:11). Mediji, djelujući na oblikovanje svijesti i socijalne stvarnosti, često krše osnovne postulate novinarskog posla i dovode do formiranja mnogo češće loših i nezdravih vrijednosti, nego li pozitivnih dječijih navika i ponašanja, posebno ukoliko je riječ o nasilnom sadržaju (Sefo, 2022:80).

Način na koji mediji prikazuju zločin utiče na javno mnjenje- na stavove o kriminalu, i da li bi se neko upustio u kriminalne aktivnosti ili ne, što je posebno značajno kada su u pitanju djeca. U tom smislu važno je razmotriti mogućnost preventivnog uticaja medija na formiranje stavova u najranijem uzrastu, posebno kada je u pitanju bilo koji vid nasilnog ponašanja.

Društvene veze i delinkvencija

Iz perspektive društvene kontrole, devijacija može proizaći iz neuspješnog uspostavljanja društvenih veza ili naknadnog slabljenja tih veza s društvom. Travis Hirši je identifikovao četiri veze koje utiču na vezanost koju pojedinac osjeća prema društvu, a to su: *privrženost/vezanost, posvećenost, uključenost i povjerenje* (Siegel, 2007). Svaki od ovih elemenata društvene veze tretirao je jednako važnim u smislu kako utiče na delinkvenciju, a što je bitno razmotriti i u kontekstu teorije samokontrole.

Model koji je formulisao Hirši: *Teorija društvene kontrole u Uzroci delinkvencije.*

Privrženost/Vezanost

Hirši je identifikovao privrženost kao prvu i centralnu društvenu vezu, i postojani faktor moguće devijantnosti. Ovaj princip se bavi našim emocionalnim vezama sa drugima. Hirši je tvdio da nas snažna, pozitivna vezanost za porodicu, prijatelje i nastavnike, ili čak i vjerske institucije podstiče da se pridržavamo normi zajednice. Ne radi se samo o strahu od razočaranja drugih, već i o vrednovanju njihovog mišljenja i uvjerenja. Što je jača vezanost, veća je vjerovatnoća da ćemo slijediti put društvenog konformizma.

Emocionalne veze djeteta prema roditelju bile su slabije među prestupnicima. Iz ovoga možemo zaključiti da privrženost porodici igra važnu ulogu u socijalizaciji djece, kao i u održavanju njihovog naknadnog konformizma prema drugima u društvu. Ove korelacije su naravno dokaz važnosti roditeljskog nadzora.

Privrženost školi takođe je utvrđeni prediktor delinkvencije. Djeca teže da budu prihvaćena od strane ljudi koji igraju dragocjenu ulogu u njihovom životu. Vezanost je prosocijalna po svojoj ulozi u sprečavanju ljudi da počine zločin. Ako potencijalnom počiniocu nije stalo ni do koga, izvjesnije je da će počiniti zločin.

Posvećenost

Ovdje Hirši misli na fokusiranost na konvencionalne aktivnosti i ciljeve. Ljudi moraju biti angažovani u bilo kom poslu kojim se bave. Što se više posvetimo ili ulažemo u naše obrazovanje, karijeru ili lične ciljeve, to su veći ulози u održavanju društveno prihvatljivog ponašanja i manja vjerovatnoća da ćemo biti umiješani u zločin. Ova posvećenost djeluje kao sredstvo odvrćanja od devijantnosti, jer bi potencijalna cijena takvog ponašanja mogla da ugrozi naša teško zarađena postignuća.

Sa druge strane, kada se ljudi ne obavežu ni na šta, oni više rizikuju i upuštaju se u kriminalne aktivnosti, jer nemaju mnogo da izgube. Angažovanje se može posmatrati na primjeru tinejdžera koji se trudi u srednjoj školi želeći da bude primljen na prestižni univerzitet imajući u vidu krajnji cilj - uspješnu karijeru akademika. Istraživači su otkrili da prosjek ocjena učenika objašnjava

zašto su rezultati testa inteligencije u korelaciji sa delinkvencijom (Schreck & Hirschi, 2009:305-311).

Učešće – uključenost

Ovaj princip se odnosi na naše učešće u tradicionalnim, društveno odobrenim aktivnostima, kao što su čitanje, bavljenje sportom, slušanje muzike, gledanje televizije i obavljanje kućnih poslova, što okupira naše vrijeme i energiju, ostavljajući manje prostora za devijantno ponašanje. Kod većine onih koji su uključeni u porodične ili društvene aktivnosti postoji malo ili nimalo mjesta za zločin i, kako je Hirši ispravno istakao: "Čovjek može biti samo zauzet rutinskim stvarima i nema vremena da se bavi nenormalnim ponašanjem".⁶ Što smo više angažovani, manja je vjerovtnoća da ćemo zalutati. Sa druge strane, oni koji provode manje vremena obavljajući konvencionalne aktivnosti, mogu iskusiti odvojenost od društva i samim tim imaju veće šanse da počine zločin.

Vjerovanje

Vjerovanja su vrijednosti i etički standardi koje dijeli određena grupa ljudi. Ljudi koji dijele vrijednosti i uvjerenja poštuju zakon i poštuju druge. Sa druge strane, oni koji su odgajani bez ikakvih vrijednosti i uvjerenja skloniji su nezakonitom ponašanju. Ako pojedinac vjeruje u poštovanje društvenih normi i pravila, onda je manja vjerovatnoća da će počiniti radnje koje krše pravila. Klasične teorije društvene kontrole tvrde da neželjene posljedice zločina, uključujući stid, društveno neodobravanje ili društvenu disocijaciju, sprečavaju većinu pojedinaca da dožive posljedice koje su rezultat lošeg ponašanja. Hirši je zapravo tvrdio da delinkventi prepoznaju da je njihovo devijantno ponašanje pogrešno.

⁶ Self-control theory and social-control theory Publications
<https://theamikusqraie.com/self-control-theory-and-social-control-theory/>

Ova četiri načela zajedno objašnjavaju zašto većina pojedinaca odlučuje da slijedi društvena pravila. To nisu samo spoljna ograničenja, već su internalizovana u našoj psihi, utičući na naše svakodnevne odluke i ponašanja. Odatle je Travis Hirši razvio svoju teoriju socijalnih veza koja je tvrdila da snaga društvenih veza neke osobe određuje vjerovatnoću da li će počiniti zločin, a odatle je zatim rođena teorija samokontrole, koja se posebno fokusira na ulogu roditeljstva u razvoju samokontrole i, potencijalno, smanjenju vjerovatnoće činjenja krivičnih djela.

Usklađivanje dviju teorija o kontroli

Kako su teorije društvene kontrole relativno novije kriminološke teorije, to su podložnije kritikama i preispitivanjima. Tako i Akers, u svojoj ocjeni teorija o društvenoj kontroli, zapaža da Gotfredson i Hirši 1990. godine ne pojašnjavaju odnos samokontrole prema Hiršijevoj teoriji društvenih veza iz 1969. godine. Postavlja se pitanje da li je Hirši iz 1969. godine kompatibilan sa Gotfredsonom i Hiršijem iz 1990. godine iz čega nastaje suštinsko pitanje koje je ključno i za objašnjenje samokontrole u vezi sa temom ovog referata: *kako se kontrola samog sebe odnosi prema kontroli kroz veze sa drugim ljudima*. Ispostavlja se pragmatičnim uskladiti ove dvije teorije, što je i učinio Markus Felson, koji je krenuo od Gotfredsona i Hiršija (1990) prema unazad, sa ciljem da izdvoji ono najbolje od Hiršija (1969) i spoji sa najboljim iz Gotfredsona i Hiršija (1990) i ponudio jednu dobru teoriju koja će prevazići uopštena shvatanje samokontrole i ponuditi nešto kvalitativno novo po pitanju samokontrole. Shodno tome, izvršio je podjelu samokontrole na segmente (Muratbegović, 2004:112).

Podjela fenomena samokontrole na segmente

Nemoguće je stanovništvo jasno podijeliti na prekršioce i uzorne građane. Markus Felson predlaže korištenje obične varijable sa pet segmenata kako bi sažeto prikazao pojedince po nivou samokontrole:

Nivo samokontrole	Uobičajena reakcija na kontrolu od strane drugih
NAJJAČI: 1	Osobu jedva treba opominjati
2	Reaguje na bilo koga u blizini
3	Reaguje na posebne ljude u blizini
4	Reaguje na neposrednu prisilu
NAJSLABIJI: 5	Ignoriše neposrednu prisilu

Ova ljestvica čini teoriju o samokontroli malo jednostavnijom i lakšom za primjenu. Ovaj model povezuje dva analitički jasno odvojena koncepta – samokontrolu i reakciju na druge. Oni koji imaju više samokontrole mogu bolje reagovati na uticaje koje vrše drugi, čija blizina zbog toga postaje više relevantna.

Segment 1 obuhvata one sa najvećom samokontrolom, one koji se obično pokoravaju pravilima društva uz malo ili nimalo opminjanja od strane drugih.

Segment 2 obuhvata ljude koji obično reaguju na neformalnu društvenu kontrolu koju vrši skoro svako u našoj blizini.

Segment 3 – ljudi koji nemaju dovoljno visoku samokontrolu kako bi na njih lako uticala jednostavna blizina nepoznatih ljudi. Oni obično dobro reaguju na neposredne društvene uticaje od ljudi koje lično poznaju. Hiršijev koncept društvene kontrole iz 1969. godine se najbolje uklapa sa pripadnicima segmenta 3.

Segment 4 – obuhvata one koji obično imaju dovoljno samokontrole da reaguju na neposrednu prisilu. Neki mladi ljudi poštuju zakon samo dok su tu policajci koji mogu primijeniti prisilu, a koji ih posmatraju.

Segmentu 5 – nedostaje čak i to malo samokontrole (nemaju je nikako). To su ljudi koji napadaju one koji su jači od njih, udaraju policajce i jedva da mogu funkcionisati u društvu, čak i kao kriminalci. Pripadnici Segmenta 5 vjerovatno, na ovaj ili onaj način, završavaju u nekoj instituciji veći dio dvog života.

Markus Felson je svakog pojedinca tretirao kao da je na jednoj jedinoj tački skale samokontrole. Međutim, svaki od navedenih segmenata sadrži značajne varijacije u stvarnosti, svaki pojedinac značajno varira u samokontroli iz sata u sat i iz dana u dan. Alkohol i drugi opijati mogu nekog na skali privremeno pomjeriti prema dole. Markus Felson ne smatra da veliki postotak stanovništva spada bilo u Segment 1 ili Segment 5, već da se većina stanovništva može kategorisati u Segmente 2, 3 i 4, te je u skladu sa time rotirao i ponovo nacrtao

linije segmenata. Kroz Segment 3 ova skala od pet tačaka objedinjuje Hiršijevu teoriju o kontroli iz 1969. i opštu teoriju o kriminalu iz 1990. godine i usko povezuje samokontrolu sa društvenom interakcijom (većina stanovništva trebaju opomene od strane drugih, a zatim reaguju na te opomene). Time se ispostavlja da podjela na segmente samokontrole ima u i svoju heurističku vrijednost.

INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u dva vremenska razdoblja (Vrijeme 1 - 2012. i Vrijeme 2 - 2025. godina). Po modelu ranijeg istraživanja provedenog 2012. godine na uzorku tri reprezentativne grupe (Gudelj, 2012), ponovo smo ispitivali nivo samokontrole građana i komparativnim prikazom utvrđivali eventualne promjene percepcije ispitanika u pogledu nivoa samokontrole i njenom uticaju na kriminalno ponašanje, između ova dva vremenska razdoblja. Anketa je provedena u oba navedena vremenska perioda na uzorku od ukupno 75 ispitanika, na području grada Banja Luka (30 ispitanika - studenti Fakulteta za bezbjednost, 25 ispitanika - policijski službenici i 20 ispitanika - građani). Ispitivan je nivo samokontrole potencijalnih počinilaca u odnosu na zavisnu varijablu – priliku da se izvrši krivično djelo, a s obzirom na stepen društvene kontrole. Ispitivanje je izvršeno tokom mjeseca jula 2025.godine na području grada Banja Luka. Rezultate dobijene ovom anketom, upoređujemo sa rezultatima ankete provedene prije 13 godina (2012) za potrebe empirijskog istraživanja diplomskog rada na istom uzorku, i na istom području (Gudelj,2012).

Uporedni pokazatelji, poslužiće da se još jednom preispita mogućnost i opravdanost praktične primjene teorije samokontrole u prevenciji kriminaliteta, uticajem na faktore, koje je autor teorije identifikao kao ključne. Ograničenje istraživanja predstavlja relativno mali uzorak ispitanika. Ali, bili smo limitirani prethodnim istraživanjem, te ograničenim obimom ovog rada, što bi u nekim narednim istraživanjima bilo potrebno uzeti u obzir.

Analiza dobijenih rezultata

Podaci dobijeni anketom obrađeni su metodom statističke analize, i dovedeni su u vezu sa ciljem postavljenom ovim istraživanjem –utvrditi uticaj

nivoa samokontrole pojedica na odluku da izvrši krivično djelo s obzirom na faktore socijalne kontrole.

Odgovori su gradirani na osnovu pitanja baziranih na osnovu pet nivoa samokontrole i to:

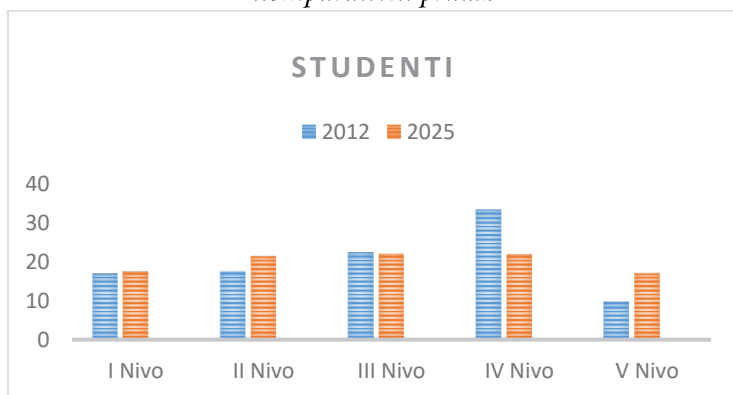
1. **I nivo:** „Vaša procjena da osoba ne bi izvršila krivično djelo (kada mu se za to ukaže prilika), kada zna da ga niko ne posmatra, a radi se o najmoralnijim osobama”
2. **II nivo:** Osoba ne bi izvršila krivično djelo kada se za to ukaže prilika, ako vidi sa se u njenoj blizini nalaze druga lica koja ona ne poznaje.“
3. **III nivo:** „Osoba ne bi izvršila krivično djelo kada se za to ukaže prilika, ako vidi da se u njenoj blizini nalaze druga lica koja ona poznaje.“
4. **IV nivo:** „Osoba ne bi izvršila krivično djelo, kada se u njenoj blizini nalazi policijski službenik.“
5. **V nivo:** „Osoba bi izvršila krivično djelo i kada je policija sprečava u intervenciji da ne izvrši krivično djelo.“, a radi se o agresivnim osobama sa veoma niskim nivoom samokontrole koji često dolaze u sukob sa policijom.

Studenti Fakulteta za bezbjednost i zaštitu

Tabela 1. *Odgovori studenata na pitanja*

Godina Nivo samokontrole	2012.	2025.	Razlika u stavovima 2025/2012
I Nivo	17.00%	17.4%	+0.4%
II Nivo	17.50 %	21.29%	+3.79%
III Nivo	22.40%	22.00%	-0.40%
IV Nivo	33.40%	21.81%	-11.59%
V Nivo	9.7%	17.5%	+7.8%

Grafikon 1. Odgovori studenata na pitanja na osnovu Hiršijevih pet nivoa samokontrole osnovu Hiršijevih pet nivoa - komparativni prikaz samokontrole-komparativni prikaz

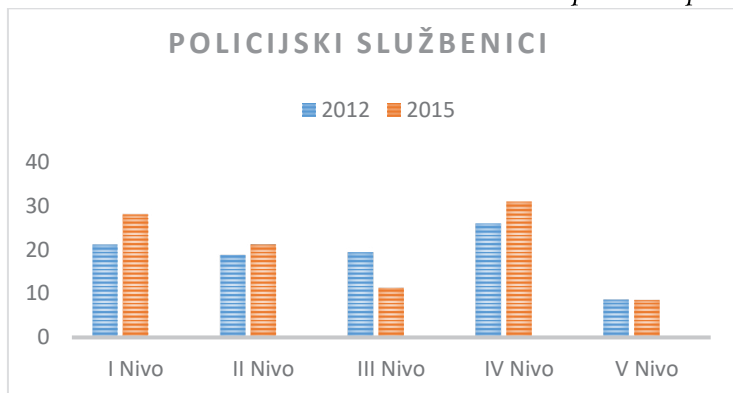
Iz predloženih pokazatelja i komparativnog prikaza uočljivo je da su studenti- ispitanici dali skoro podudarne odgovore kad je u pitanju I nivo (lična samokontrola) i III nivo (poznata lica) samokontrole. Kada je u pitanju Nivo II (nepoznato lice) , u ponovljenom istraživanju u nešto većem procentu (+ 3.79%) anketirani studenti uzeli su u obzir prisustvo drugog lica koje ne poznaju kao razlog odustajanja od kriminalnog ponašanja.

Značajnu promjenu čine stavovi studenata kada je u pitanju prisustvo policije kao formalnog subjekta kontrole. Znatno manje odgovora ispitanika „uvažilo“ je faktor samog prisustva policajca u njenoj blizini (-11.59%) u slučaju kada su osobe u prilici da izvrše krivično djelo. Takođe su u značajnom procentu (+7.8%) iskazali stav da bi osoba koja se odlučila da počini krivično djelo odustala od svoje namjere, i u slučaju da policija interveniše i sprečava ih u toj namjeri.

*Policijski službenici***Tabela 2.** *Odgovori policijskih službenika*

Godina Nivo samokontrole	2012.	2025.	Razlika u stavovima 2025/2012
I Nivo	26.16%	28%	+1.84%
II Nivo	18.80 %	21.25%	+2.45%
III Nivo	19.36%	11.33%	-8.03%
IV Nivo	25.94%	30.92%	+4.98%
V Nivo	8.58%	8.5%	-0.08%

Grafikon 2. *Odgovori policijskih službenika na pitanja na osnovu Hiršijevijevih na pitanja na osnovu Hišijevih pet pet nivoa samokontrole nivoa samokontrole – komparativni prikaz*

Iz predočenih pokazatelja vidljivo je da najveći broj ispitanika- policajaca i to u još većem procentu nego ranije (+4.98%) potvrdilo stav iz prethodnog istraživanja da osoba neće izvršiti krivično djelo ukoliko se u njoj blizini nalazi policijsku službenik . Iskazana je neznatna razlika u odnosu na prehodni stav kada je Nivo V (policijska intervencija) u pitanju (-0.08%).

Značajnija razlika u stavovima kada je ova grupa ispitanika u pitanju pokazana je kada je u pitanju Nivo III - prisustvo poznatih lica (-8,03%), a iskazan

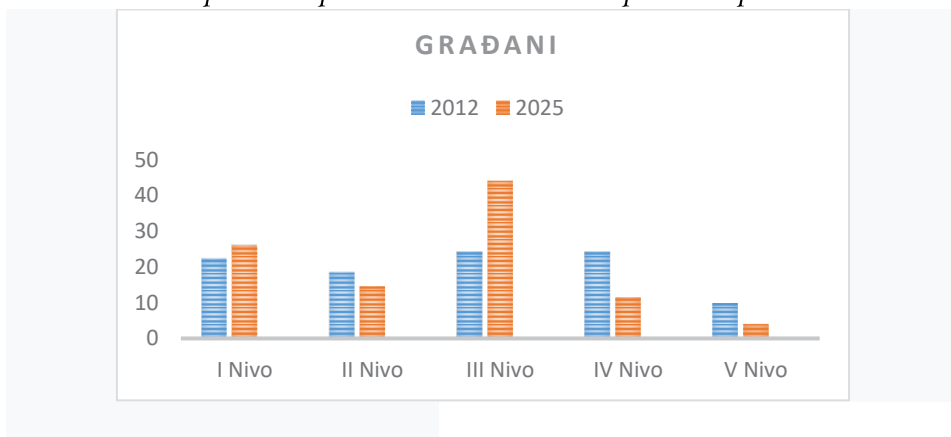
je pozitivniji stav (+2.45%)-prisustvo u blizini nepoznatih lica. Takođe su, u nešto većem broju (+1.84%) iskazali stav o većoj samokontroli pojedinca.

Gradani

Tabela 3. Odgovori građana na pitanja

Godina Nivo samokontrole	2012.	2025.	Razlika u stavovima 2025/2012
I Nivo	22.35%	26%	+3.65%
II Nivo	18.60%	14.55%	-4.05%
III Nivo	24.30%	44.02%	+19.72%
IV Nivo	24.32%	11.43%	-12.89%

Grafikon 3. Odgovori građana na pitanja na osnovu Hiršijevih pet nivoa samokontrole osnovu Hiršijevih pet nivoa
komparativni prikaz samokontrole -komparativni prikaz

Na postavljeno pitanje ispitanicima – građanima i vezi sa Hiršijevih pet nivoa samokontrole, primjećujemo najveću razliku u stavovima kada je su u pitanju III I IV nivo samokontrole. Značajnije odstupanje u odnosu na ranije istraživanje iskazano je kada je Nivo III u pitanju - prisustvo lica koje osoba poznaje kao značajan faktor odustajanja od činjenja krivičnog djela (+19.72%).

Istovremeno, manje povjerenje u odnosu na prethodno istraživanje (-12.89% iskazali su građani prema prisustvu policije u neposrednoj blizini osobe koja ima namjeru da izvrši krivično djelo. Takođe, građani su iskazali manje povjerenja (-5.92%) i u samu intervenciju policije kao faktor odvrćanja od činjenja krivičnog djela. Građani su se, u odnosu na prethodno istraživanje, u nešto većem broju (+3.65%) opredijelili za Nivo I (samokontrola u samom pojedincu). Kada je u pitanju Nivo II (prisustvo nepoznate osobe) građani su se izjasnili u manjem broju (-4.05%) u odnosu na prethodno istraživanje, kao faktor od uticaja na samokontrolu.

Diskusija

Anonimnim upitnicima prikupljeni su podaci o precepciji relevantnih grupa u vezi sa samokontrolom pojedinaca s obzirom na vrstu socijalne kontrole. Rezultati pokazuju da na stepen samokontrole pojedinca značajno utiču faktori socijalne kontrole. Prema rezultatima ankete studenti i građani su se izjasnili na načina da veći značaj daju neformalnim subjektima kontrole (prisustvo poznatih i nepoznatih lica) u odnosu na prisustvo policije kao formalnog subjeta kontrole, čak i u slučaju policijske intervencije. Samo su anketirani pripadnici policije veći značaj dali prisustvu policije i policijskoj intervenciji kao faktoru odvrćanja od činjenja krivičnih djela. Ovi rezultati sugerišu opštu podršku teoriji samokontrole, u smislu preventivnog uticaja na ključne faktore formiranja samokontrole koje je ova teorija identifikovala kao takve, a to su primarno roditelji, a i drugi faktori socijalne kontrole (škola, mediji, zajednica...) koji su važni agensi socijalizacije djece u najranijem uzrastu, do 10 godine života.

Zaključak

Na osnovu rezultata istraživanja, došli smo do zaključka da se, prema percepciji ispitivanih grupa, sistemu neformalne kontrole daje veći značaj nad formalnim sistemom kontrole kriminaliteta, a time i veće povjerenje u mogućnost blagovremenog sprečavanja niske samokontrole, kao značajne kriminogene predispozicije, još u najranijem uzrastu, prije nego se ispolji kriminalno ponašanje kada djeluju formalni mehanizmi društva. Iz toga slijedi

jasan zaključak da društva treba svoj fokus u borbi protiv kriminaliteta, umjesto postojeće krivičnopravne, kažnjavajuće prakse, kada se već dogodilo djelo i ispoljena posljedica, usmjere prema socijalnim subjektima kontrole u pravcu izgranje samokontrole u ranom djetinjstvu, prije svega, u domenu unapređenja roditeljstva u fazi primarne socijalizacije djeteta. Time se ispostavlja da teorijska elaboracija i razumijevanje formiranja samokontrole, na način kako ističe autor Teorije samokontrole, može biti korisna u prevenciji kriminaliteta kao naprednijem i jeftinijem načinu suprotstavljanja ovoj negativnoj društvenoj pojavi. Najbolje interes društva je ulaganje u djecu dok su mala, kada su mogućnosti razvoja samokontrole najveće.

Literatura

- Akers, R. L., & Jensen, G. F. (2008). The empirical status of social learning theory of crime and deviance: The past, present, and future. In F. T. Cullen, J. P. Wright
- Anderson, D. A. (2011). *The cost of crime*. Foundations and Trends in Microeconomics, 7(3), 209–265.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. Developmental Psychology Monograph, 4, 1-103. <http://dx.doi.org/10.1037/h0030372>
- Burke, P.: (2025): Povijest i društvena teorija (2. izdanje): Cornell University Press Ithaca New York
- Charlotte Nickerson, aul Mcleod, PhD Editor-in-Chief for Simply PsychologyBSc (Hons) Psychology, MRes, PhD, University of Manchester Hirschi's Social Control Theory Of Crime, Updated on February 13, 2024 Reviewed by Saul Mcleod, PhD Hirschi's Social Control Theory of Crime (simplypsychology.org)
- Cajner Mraović, I. (2009b):. Prevencija kriminaliteta u lokalnoj zajednici – strategija primjene znanosti i iskustva dobre prakse. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
- Flere, Sergej(2004): Granice samokontrole u objašnjenju kriminalnosti , Teme-časopis za društvene nauke, Univerzitet u Nišu, <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?query=ISSID%26and%264264&page=3&sort=8&stype=0&backurl=%2fissue.aspx%3fissue%3d4264>

- George B. Vold Et al.: (1998). *Theoretical Criminology* - Fourth Edition HC Oxford University Press
- Gottfredson, M., Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press
- Gottfredson, M. (2017). *Self-control theory and crime*. In *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*.
- Grasmick, H., Tittle, C., Bursik, R., Aneklev, B.(1993). Testing the core empirical implications of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30,5-29//doi.org/10.1177/0022427893030031002
- Hirschi,T., Gottfredson,M.(1993). Commentary: *Testing the general theory of crime*. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30,47-54
- Hirschi, T., Gottfredson, M. (1994). *The generality of deviance*. New Brunswick-London: Transaction Books
- Hollander Blumoff, R.: (2012). *Crime, Punishment an the psychology of self-control*, Emory Law Journal, Issue3, p501
- Ignjatović , Đ.(2009). *Teorije u kriminologiji*, Pravni fakultet univerziteta u Beogradu
- Ilišin, V., Bobinac-Marinović, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji- Uloga medija u svakodnevnom životu djece* Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb.
- Komlenović, Lj., Rajić,T. (2023). *Koliko košta kriminalitet iz vizure zatvorskog sistema? –U prilog potrebi promjene paradigme u borbi protiv kriminaliteta* , Nezvisni univerzitet Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Naučna konferencija Bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje u procesu nastajanja novog svjetskog poretka
- Muratbegović,E. (2004) *Prevenција kriminaliteta(skripta)*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo
- Özbay, Ö., & Köksoy, O. (2009). Is Low Self-Control Associated With Violence Among Youths in Turkey? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 53(2), 145-167. <https://doi.org/>
- Pratt, T., Cullen, F. (2000). The empirical status of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime: A met-analysis. *Criminology*, 38
- Sefo, M.(2022). *Uvod u komunikologiju*. Perfecta, Sarajevo

- Stacey Nofziger and Nicole L. Rosen, (2017). Building Self-control to Prevent Crime | Stacey Nofziger - Academia.edu
- Simenunović-Patić, Biljana (2013). Teorija situacijskog postupanja: postavke, značaj i perspektive, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, Nauka, bezbednost, policija, ,vol.18,br.2, str 93-106 (dostupno na: <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-88721302093S/10.1177/0306624X08314577>)
- Siegel, L.J. (2007). Criminology: Theories, Patterns, and Typologies, Ninth ed. U.S.A: Thomson Wadsworth
- Schreck, C. J., & Hirschi, T. (2009). Social Control Theory. In J. M. Miller (Ed.), 21st Century Criminology A Reference Handbook (pp. 305-311). <https://www.scrip.org/reference/referencespapers?referenceid=3825049>
- Šešić, Bogdan (1998). *Opšta metodologija*, Naučna knjiga, Beograd
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Luzio Boone, A. (2004). High Self-Control Predicts Good Adjustment, Less Pathology, Better Grades, and Interpersonal Success. *Journal of Personality*, 72(2), 271-324. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x>
- Turner, M.G., Piquero, A.R., & Pratt, T.C (2005): The school context as a source of self control. *Journal of Criminal Justice*, 33, 327-339.
- Wikström, P-O and Treiber, K. (2007): The role of self-control in crime causation. Beyond Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime. *European Journal of Criminology* 4: 237–264.